

a megyék tartoznak gondóskodni, a felnőtteket pedig az illető (kereskedelmi, ipari stb.) vállalatok kötelesek ingyenkönyvekkel ellátni. A *középiskolákban* csak ritkán akadunk ingyenkönyvekre, egyrészt mert ez az oktatás nem kötelező, másrészt mert túlságosan megterhelné az államot. Mégis vannak olyan országok, ahol a szegényebb tanulókat kölcsönkönyvekkel látják el, vagy az ifjúsági könyvtárak útján segédkönyveket adnak nekik.

Már ezekből a szemelvényekből kiderül, hogy a tankönyveknek ez a hivataltal adatok alapján készült monográfiája szinte teljes képet ad erről a fontos tárgyköréről. Egy igen lényeges szempont azonban nem került ezúttal szóba: az, hogy a tankönyvek tartalma a nemzeti irány megóvása mellett mennyiben tárgyilagos és elfogulatlan nemzetközi vonatkozásban. Ennek a kényes tankönyvrevízióknak érdekében már több oldalról történtek kezdeményezések, maga a népszövetség behatóan, a Bureau pedig régebb kiadványaiban alkalmilag foglalkozott vele, anélkül azonban, hogy mindeddig kielégítő megoldást nyert volna. Sajnos, úgy látszik, a lelki légkör egy negyedszázaddal a világháború után még mindig nem érett meg eléggé a lelki leszereléssel kapcsolatos kölcsönös megbecsülésre.

kf.

Erwin Heckmann: Wege zur Erweckung der Kunstkräfte im Kinde und Jugendlichen. Vom Willen deutscher Kunsterziehung B. XI—XII. (Düsseldorf, 1935. I. Schwann. 441 lap. 120 kép.)

A mintegy négy évtizedes multra visszatekintő lélektani irányú gyermekrajzvizsgálatokkal egy időben indultak meg azok a törekvések is, amelyek a gyermekrajzvizsgálatok eredményeit a rajzoktatásban hasznosítani igyekeztek. A rajzoktatás szempontjából két kérdés megoldása vált legezükségesebbé. Az első: Mi módon lehetne a gyermek ösztönös rajzi kifejezőképességét fokozatosan a rajzi kifejezésnek arra a fokára fejleszteni, amelyet a középfokú és a középiskolák rajztanítása elő követelményül állítottak fel, oly módon, hogy a rajzi kifejezés tökéletesedése a gyermek szellemi fejlődésének természetes menetét kövesse. A második megoldásra váró kérdés az, hogy mi módon lehetne a gyermek önkénytelen rajzolgatásában megnyilvánuló szín- és formaszereket megőrizni és fokozni a serdülőkorától az ifjúkorig terjedő életszakason. Ezek a kérdések foglalkoztatják Heckmann-t is ebben a munkájában.

A rajztanítás módszertani kérdését gyakorlati szempontból vizsgálja. Nem új rajzmódszertan elméleti alapját kívánja megvetni, célja csupán az, hogy megismertessen kísérleteivel és beszámoljon eddigi eredményeiről. Pedagógiai felfogása mintaképe a századeleji művészeti nevelés kérdésével foglalkozó német nevelők felfogásának. Ő is a tanulóban szunnyadó alkotó erők felszabadításában látja az iskola feladatát. Nevelői felfogása fényt vet a gyermekrajzoknak művészi szempontból való értékelésére is. Jóllehet nem mondja ki teljes határozottsággal, hogy a gyermekrajzok művészi alkotások, de azt hangsúlyozza, hogy az azokat létrehozó alkotóerő *lényegében* a művészen élő alkotóerővel azonos. A különbség csupán az alkotásban van, mert a művész alkotása gazda-

gabb és teljesebb. Nehéz volna könyvismertetésben megcáfolni a szerző érveit és kimutatni állításának tarthatatlanságát, csupán arra az alapvető fontosságú, a gyermekalkotásokat a művészi alkotásoktól élesen megkülönböztető jegyre mutatunk rá, hogy a műalkotásokban a művésznek a világgal való szembenállása mindig benső szükségszerűséggel fejeződik ki, holott a gyermeki alkotás forrása külső hatás: látott, olvasott vagy hallott jelenetek. A gyermek nem *alkot* a szónak művészi vonatkozásában, csupán *ábrázol*.

Mivel Heckmann a művészi alkotásokban és a gyermekrajzokban is a tudat alatt működő képzelőerőt tartja az alkotást megindító tényezőnek, módszerében is a képzelőerő ébrentartására és fokozására veti a súlyt.

Módszerének alapelvei a következőkben foglalhatók össze: a tanulót mindenekelőtt meg kell szabadítani a szabad rajzolástól való félelemtől, tehát rajzolás közben nem szabad munkáját bírálunk, és arra kell törekednünk, hogy munkálkodását semmiképen se korlátozzuk. Amikor a tanuló már önként, minden gátlás nélkül dolgozik, képzelőerejét állandóan izgatnunk kell. A tanuló képzelőerejét Heckmann zenével, élénk színű kendő szemléltetésével, behúnyt szemmel való elmélyedéssel kívánja felébreszteni és fokozni. Ezt az előkészítést követi a gyermeknek ceruzával és szénrel, tussal és festékekkel minden tudatos célkitűzést nélkülöző játékos tevékenysége. Az ily módon színtölkökből és vonalakból kialakuló szeszélyes ábráknak, illetőleg folt- és vonaltömegeknek az a hivatásuk, hogy a felcsigázott képzelőerejű tanuló alakokat, jeleneteket lásson meg a vonal-, illetőleg folttömegekben és látomásain felbátorodva néhány erőteljesebb folttal és vonallal határozottabb formákba foglalja alakjait és a jeleneteket.

Az ily módszerről, amelyben a tanár sugalló képessége a döntő tényező, csupán leírás után véleményt mondani rendkívül nehéz. Megnehezíti a tárgyilagosságot az is, hogy Heckmann egy-egy tanulónak csak egy-két rajzát közli, tehát a mellékelt rajzokból nem állapítható meg az egyes tanuló rajzbeli kifejezőképességének fejlődése. A rajzoknak egy része a természethű ábrázolás szempontjából kezdetleges, más része pedig minden átmenet nélkül a középiskolában elérhető legmagasabb szinten van már. Az átmenet hiánya miatt nem látszik igazoltnak a szerzőnek az az elméletileg valószínűnek látszó tétele, hogy a rajzbeli kifejezőképességet a tanuló önként, mintegy belülről fejlesztve tökéletesíti, abban az esetben, ha rajzával egyéni mondanivalóját kívánja kifejezni.

Heckmann munkásságának értéke és jelentősége nem abban rejlik, hogy megoldotta a felvetett rajzmódszertani kérdést, hanem abban, hogy kísérleteinek hosszú sorával minden részletében feldolgozta a megoldásnak *egyik* módját. Megmutatta, hogy milyen eredményt lehet elérni akkor, ha csupán a tanuló képzelőerejének fokozásával kísérjük meg a rajzi kifejezőképesség fejlesztését, ugyanakkor azonban kitűnik, milyen veszélyt rejtene magában ennek az egyoldalú módszernek kizárólagos alkalmazása.

Ujvári Béla.